

Posudek vedoucí diplomové práce

Název diplomové práce: **Osmijazyčný slovník ze 16.století (rok vydání 1586) a analýza jeho slovní zásoby z hlediska tematického**

Autorka práce: **Vladimíra Ptáčková**, studentka Pedagogické fakulty UK Praha (studijní obor: učitelství VVP pro střední školy)

Odevzdání práce: **prosinec 2010**

Cílem diplomové práce autorky Vladimíry Ptáčkové je vysledovat bližší **určení a původ osmijazyčného slovníku** vzniklého v 16.století, který je uložen ve sbírkách Muzea J.A.Komenského v Praze.

Jedná se o pozoruhodné „slovníkové“ dílo, které je **zajímavé zejména vnitřním členěním**. Zřejmě toto dílo nelze beze zbytku chápat jako slovník, vzhledem k tomu, že větší část díla tvoří konverzační příručka. Zřejmě jde o jakýsi hybrid – „pohotovostní“ konverzační příručku doplněnou o slovníková hesla. Takovéto pojetí mohlo být v té době pro uživatele přínosné, pokud chtěli realizovat i další komunikativní záměry, např. nad rámec témat konverzační příručky. Uživatelé si tak mohli na základě dané slovní zásoby vytvořit i vlastní konverzační obraty vynucené určitými okolnostmi, či přizpůsobené konkrétnímu komunikativnímu záměru (situacím z každodenního života). Základní výslovnostní a mluvnická poučení jsou součástí slovníku (jedná o pouze vybrané oblasti mluvnice, rovněž tak je i zúžený pohled na problematiku výslovnosti).

Autorka diplomové práce na základě vnějších znaků **vychází z premisy, že slovník byl určen obchodníkům a cestovatelům** (malý rozměr, specifické vnitřní členění). Pro potvrzení, či vyvrácení této hypotézy si diplomantka zvolila metodu analýzy, která měla v kladném případě rovněž **blíže specifikovat skupinu uživatelů**. Diplomantka Vladimíra Ptáčková podrobila důkladnému rozboru jak tematické okruhy příručky, tak podrobně analyzovala slovníkovou část, kde se snažila „přiřadit“ slovní zásobu k určitým tématům. Vlastní zpracování praktické části si vynutilo volbu různých kritérií pro určení tematických okruhů. Přístupy se lišily ve „zkoumání“ konverzační příručky, resp. se jednalo o jiné okruhy než při řazení slovíček k tematickým okruhům slovníkové části (důležité pro formulování závěru!). Ačkoli se jednalo o vícejazyčný slovník (v té době to byla běžná záležitost), **nebyla ve slovníku zastoupena čeština**. Proto rovněž stěžejní praktická část diplomové práce spočívala v tom, že autorka Vladimíra Ptáčková přeložila jak konverzační obraty, tak slovníková hesla do češtiny. Domnívám se, že autorka odvedla velký kus záslužné práce (vzhledem k jazyku 16. století to byl obtížný úkol – nejednoznačné sémantické určení – viz dále). Překlad do češtiny provedený Vladimírou Ptáčkovou může být přínosný i pro další výzkum slovníku. Možná by bylo účelné, **řazení jednotlivých replik na samostatné řádky**. Narostl by sice počet stran, ale formální uspořádání diplomové práce by bylo celkově přehlednější. Autorka zřejmě vycházela z originálu a dodržela i tuto jeho formální stránku – lze se domnívat, že tehdy bylo cílem vytvořit „kapesní slovník“, tj. slovník malého formátu pro osoby pohybující se v terénu (obchodníky a cestovatele), který by zároveň obsahoval pokud možno základní obraty důležité ke splnění co nejvíce komunikativních záměrů.

Diplomová práce je rozdělena do tří kapitol: úvod, teoretická a praktická část. **Část teoretická** je vstupní branou k dalšímu zkoumání. Zabývá se lexikografií, vývojem slovníků a konverzačních příruček a přibližuje každodenní život Evropy 16. století (život na vesnici, život ve městě, obchod a pracovitost – nemělo by to být spíše „řemeslo“?-, cestování, bydlení, jídlo), což je pro zkoumání tematických okruhů

a jejich „nasyčenosti“ slovní zásobou důležité. Lze se domnívat, že tato část poskytuje dostatek cenných informací jak pro laiky, popř. i odbornou veřejnost, která se chce něco dozvědět o vývoji slovníků. Pro samotnou autorku práce V. Ptáčkovou jsou získané **teoretické poznatky důležité pro další bádání, resp. analýzu** (vývoj slovníků a příruček, charakteristika epochy, základní zájmové okruhy) a mají vyústění do praktických částí diplomové práce (např. subkapitola 2.2.3). Až na drobnosti je část teoretická zpracovaná velmi solidně (str.15 – v Mainzi...). Nejsem si zcela jista, zda německé názvy měst skloňovat. Obdobné případy se vyskytují v diplomové práci i dále – doporučovala bych proto užití zeměpisných názvů v nominativu, nebo v případě, že je to obvyklé, použít český překlad.

V úvodu **praktické části** diplomové práce se autorka věnuje popisu slovníku a jeho formálnímu členění. Vzhledem k tomu, že čeština není zastoupena mezi osmi jazyky příručky a ani slovníku, bylo nutné pro analýzu tematických okruhů **rozšířit práci o hesla v češtině**. V některých specifických případech nestačila znalost němčiny, popř. angličtiny a autorka byla nucena čerpat i z dalších jazyků obsažených ve slovníku. Samozřejmě obtížnost překladu se zvyšovala i špatnou čitelností a „zastaralým“ jazykem. Jako příklad uvádí autorka vývoj anglického výrazu „book“ (ve slovníku: boocke), „help“ (ve slovníku: healp) a dalších. Rovněž některá slova již v současném jazyce neexistují a jen obtížně se hledal soudobý ekvivalent, popř. pro určité výrazivo nebylo možné jasně vymežit sémantiku. U některých slov neodpovídala sémantika v různých jazycích. Jako příklad uvádí autorka slovo v němčině a angličtině „schreien“ x „weep“; křičet x plakat (zde zřejmě nejde o významový posun, ale spíše o nesprávný původní autorův překlad). Přes všechny nesnáze se diplomantce **podařilo přeložit téměř všechna slova** do češtiny (nebo, lépe řečeno, určit sémantiku). Přestože se jednalo z velké části o mechanickou činnost, je potřeba zvláště vyzdvihnout péli a i kreativitu autorky (mnohdy bylo možné se jen domýšlet, rekonstruovat písmo, odhadovat o jaké slovo se jednalo). Některé názvy, např. druhy látek/textilí se již v současné době neužívají (burchat, bugron) a současník si druh látky může jen těžko představit (zde by bylo možná užitečné pod čarou druh látky pro představu čtenáře popsat).

U konverzační příručky byl překlad méně komplikovaný, protože chybějící části se daly lépe odhadnout z kontextu, ze situace. Autorka uvádí, že překlad nemusí vždy být přesný, ale pro účely diplomové práce a pro splnění cíle, který byl pro diplomovou práci stanoven, tento překlad vyhovuje. Pokud se včteme do autorčina překladu, jsou dialogy dvou i více osob přeloženy tak, že **působí autenticky** a řada témat rozhovorů (včetně uvedených stimulů a reakcí) je platná do současnosti a můžeme je nalézt rovněž v současných konverzačních příručkách. Některé části rozhovorů/vět však působí pro současníka poněkud komicky – scénka jak/podle čeho lze nalézt záchod (vedle směrových příslovcí určujících polohu, lze nalézt základní a do jisté míry i výstižnou charakteristiku předmětného místa). Zajímavé v příručce je užívání a **nabídka různých ekvivalentů a alternativních vyjádření** pro jednu situaci, či repliku, např. je vdaná, zasnoubená, vdova, dobrá hospodyně... Pro daný účel je významné zařazení návrhů (obchodní) **korespondence** (dopisů). Jedná se o praktické příklady smluv, stvrzenek, potvrzení..., které by měly sloužit uživatelům (zřejmě obchodníkům) jako vzory. Zajímavá jsou i uváděná oslovení, která měla odpovídat postavení osloveného a další podněty (návod), které lze označit jako **sociokulturní aspekty**, či vzorce chování vedoucí ke kultivaci uživatele (seznámení se základními normami etikety).

Dále se autorka zabývá **slovníkovou částí**, kde jsou jednotlivá slova, slovní spojení řazena abecedně - výchozím jazykem je vlámština (proč vlámština?, kdo je asi autorem? – bylo by možné nalézt podle určitých aspektů důvod?).

Jedná se o různorodé tematické okruhy. Ze slovních druhů jsou zhruba z poloviny zastoupena slovesa (do jisté míry je to správné východisko autora slovníku: pro tvoření vět nezbytným předpokladem je znalost slovesa jako jádra výpovědi).

Na rozdíl od konverzační příručky na základě provedené analýzy **nelze vysledovat**, pro jaký okruh uživatelů byl slovník určen. Na základě analyzované slovní zásoby došla autorka diplomové práce ke zjištění, že se jedná spíše o **všeobecnou slovní zásobu**, než doplňující slovní zásobu k předcházející konverzační příručce, zaměřenou více méně na tematický okruh „obchod“. Dalo by se tedy říci, že slovník se na předchozí příručku tematicky příliš neváže a je jakými „rozšířením možností“ pro vedení dalších rozhovorů z běžného života, které však **nevyklučují specifický okruh „obchodníků - cestovatelů“**.

Autorka se pokusila slova **tematicky seřadit**, popř. vyhledat sémantická pole. Vypracovala pro tento účel kritéria (jakési vlastní okruhy-subtémata). Jako příklady lze uvést: slova označující osoby, povolání a tituly, označení budov, míst ve městě a na vesnici, nábytek, nádobí, přírodní živly, zvířata, volný čas, časové údaje, míru, vzhled, charakter... Po přiřazení slov k daným subtématům autorka zjistila, že řada **důležitých slov ve slovníku chybí**, např. některé dny v týdnu, základní číslovky, zastoupena jsou tzv. luxusní slovíčka, např. opice, ale absentují základní výrazy pro běžná zvířata jako je např. pes, kráva...

Pokud vycházíme z hypotézy, že slovník byl určen především obchodníkům, autorka na základě analýzy slovníkových hesel dospěla k názoru, že jen poměrně malá část slovní zásoby se vztahuje k tématu „obchodování“ (na rozdíl od konverzační příručky). Doporučovala bych slovní zásobu kvantifikovat (uvést procentuální zastoupení – např. jaké množství slov se výlučně vztahuje k tématu obchodování, jaké další okruhy jsou významné, jak jsou nasyceny slovní zásobou – možno porovnat s konverzační příručkou, popř. jaké tematické okruhy z „každodenního života“ mohl obchodník při svých cestách využít).

Materiál obsahuje vybraná **mluvnická pravidla a základní poučky o výslovnosti** (zajímavé je, že je uváděna jen výslovnost tří jazyků).

Diplomová práce a formulované závěry **prokazují zaujatost autorky tématem a její schopnost dospět k závěru**. Metody, které si autorka zvolila, odpovídají předmětu zkoumání a dá se konstatovat, že umožnily potvrzení/vyvrácení výchozí premisy.

Závěr: Diplomantka vycházela ze **solidního teoretického zázemí** podloženého studiem odborné literatury. Rozsah diplomové práce **splňuje parametry** (71 stran včetně seznamu literatury). Práce je doplněna přílohami (vyobrazení vybraných stran slovníku). Diplomová práce je psána česky a je doplněna německým resumé (včetně anotace v angličtině).

Diplomovou práci Vladimíry Ptáčkové hodnotím **jako velmi solidní a odpovědně zpracovanou**. Práce má význam i pro další výzkum slovníku a i z tohoto důvodu lze považovat dílo Vladimíry Ptáčkové **za přínosné**. Doporučuji předloženou diplomovou práci k obhajobě. V rámci obhajoby bych očekávala odpovědi na dotazy obsažené v posudku (bude-li to možné) a kvantifikaci základních tematických okruhů (příp. grafické znázornění by mohlo být součástí přílohy).

PaedDr. Dagmar Švermová

V Praze dne 12.12.2010

